

Jakub Formánek, Filosofie a svoboda.
Schellingova filosofie svobody ve spise z r. 1809
(diplomová práce na ETF UK, 2007, 75 str.)
Oponentský posudek

Charakteristika

Práce si klade za cíl představit Schellingovo pojetí svobody v jeho krátkém pojednání *Philosophische Untersuchungen über das Wesen der menschlichen Freiheit und die damit zusammenhängenden Gegenstände* z r. 1809, které je českému čtenáři k dispozici v překladu M. Petříčka, s poznámkami M. Sobotky a komentáři Ch. Herrmanna, H. Fuhrmanse a W. Schulze (Praha 1992). J. Formánek (dále JF) volí k jeho interpretaci dvě základní otázky: aporie svobody a systému (str. 41-50), svobody a nutnosti (str. 51-71). Než ovšem přistoupí k této hlavní části své práce, předesílá rozbor nadpisu díla (str. 41-50), Schellingovu filosofickou biografii (str. 10-30), pojetí svobody v německém idealismu (str. 30-37) a recepci Schellingova spisku ve 20. století (str. 37-40). Výsledky svého zkoumání JF shrnuje v závěru (str. 71-73), kde konstatuje, že pro Schellingův výklad o svobodě je typický důraz na existenci a vůli, zároveň však i spekulativní projekt hlubiny (*Ungrund*) jako zatím nerozlišeného zdroje „základu“ i „existence“, sil temnoty a světla, v nichž má své kořeny i lidská vůle ve své dvojznačnosti. Obrácením pozornosti ke svobodě jako klíčovému filosofickému tématu Schelling podle JF nově formuluje či nahrazuje základní filosofickou otázku po bytí a jsoucím (odtud patrně název diplomové práce).

Přednosti práce

Autor si zvolil spekulativní téma, jehož filosofická i teologická zajímavost je nesporná, a pokusil se je proniknout s velkou houževnatostí a nasazením. Jeho práce prozrazuje v zásadě správné porozumění Schellingovým myšlenkám i Schellingovu významu v dějinách filosofie. Přihlížel k vybrané sekundární literatuře, občasně snad i k německému originálu zkoumaného díla.

Nedostatky práce

1. Není zcela jasné, jakou otázku práce přesně sleduje. Název by naznačoval, že autorovi půjde o místo svobody ve filosofii, tj. o Schellingovu reinterpetaci metafyziky jako metafyziky vůle, resp. svobody. K tomu by však bylo třeba aspoň v hrubých rysech naznačit, jak se Schelling od tradiční verze metafyziky, která se podle vyjádření JF (str. 72) táže po bytí a jsoucím, vlastně liší, resp. v čem je jejím dědicem. Klíčové otázky organizující hlavní část práce ovšem ukazují jiným směrem: k překonání aporie svobody a systému, svobody a nutnosti. Poměrně málo místa je v práci věnováno lidské svobodě, jakkoli by úvod naznačoval, že to je vlastní otázka, která JF zajímá. Všechny tři uvedené aspekty (Schellingova reinterpetace metafyziky, překonání aporií svobody a systému, resp. nutnosti, i lidská svoboda) spolu jistě souvisejí, bylo by však třeba přesněji vyložit, co práce vlastně hledá a k čemu pro stanovenou otázku dospívá.

2. Za poněkud nešťastně zkomponované pokládám úvodní kapitoly práce. Filosofická biografie má u autora zmítaného tolika proměnami, jako byl Schelling, jistě své místo. Prostor jí věnovaný se však jeví nadměrný vzhledem k hubenému

filosofickému výtěžku (jde částečně o ryzí biografii, nikoli o srovnání filosofických koncepcí). Za velmi neuspokojivou pokládám kapitolu o svobodě v německém idealismu. Probírání autoři (Kant, Fichte, Hegel) jsou představeni šablonovitě, důležité motivy chybí (kupř. antinomie čistého rozumu týkající se kauzality a svobody u Kanta, jakkoli je představena, vcelku zbytečně, antinomie týkající se Boha) nebo nejsou přesvědčivě vyloženy. Práci by nijak neuškodilo, spíše prospělo, kdyby tato kapitola nebyla zařazena vůbec; autor ji ostatně k interpretaci Schellinga nijak nevyužívá.

3. Ústřední, třetí, kapitola práce věnovaná samotnému Schellingovu spisku, není zcela srozumitelná ve své strategii. Čím se od sebe vlastně liší obě položené otázky: vztah svobody a systému, vztah svobody a nutnosti? Co autor míní „nutností“? Dovídáme se, že je to jakási souvztažnost základu a existence, tj. jakýchsi navzájem se podmiňujících protichůdných sil, kupř. přitažlivosti a odpudivosti. Během výkladu (str. 52-55) se však zcela ztrácí ze zřetele, že měla být objasněna nutnost jako protiváha svobody. Vzhledem k tomu, že takové vysvětlení nakonec chybí, zůstává jedna z klíčových otázek práce velmi málo srozumitelná.

4. Poměrně málo místa autor věnuje otázce lidské svobody. Schellingova snaha zakotvit ji v hlubině *Ungrund* předcházející základu i existenci je spíše konstatována než vysvětlena. Ne zcela jasně vysvětlen je rovněž „inteligibilní čin“ jako pretemporální sebekonstituce lidské bytosti.

5. Práce zcela postrádá jakýkoli pokus Schellingovu představu o lidské svobodě zhodnotit. Co si JF jako filosof myslí o tomto pojetí svobody? Co soudí o této verzi metafyziky? Co si JF jako teolog myslí o pojetí božství, které Schellingův rozvrh dává tušit? Co si myslí o Schellingově interpretaci adamovského pádu?

6. Práce obsahuje řadu nepřesností myšlenkových i formulačních. Jako příklad uvádím parafrázi citátu na str. 67 a pozn. 146. Tam, kde Schelling hovoří o „počáteční bezednosti“, která se „klene nad duchem“, jenž je sám identitou základu a existence, parafrázuje JF: „Duch se klene nad bezedností, a tak on jediný je spojnicí mezi personalitou a ne-personalitou.“

7. Formální úroveň práce je přijatelná, zdaleka však není bezvadná. Stylistická neobratnost, bohužel všudypřítomná, na některých místech četbu oživuje až ke komicnosti. Kupř. čteme na str. 23: „Na dobovém pozadí celého spisu se odráží smrt manželky Caroline, která při psaní spisu umírá na tyfus.“ Práce obsahuje překlapy a poklesky rázu pravopisného, které vyznačují v oponentském výtisku (v průměru jedna chyba na stranu). V seznamu literatury schází u překladových titulů jména překladatelů, rovněž nejsou uvedeny údaje o stranách u článků.

Hodnocení

Přes uvedené výhrady doporučuji práci k obhajobě, navrhuji její hodnocení C nebo D podle výsledku obhajoby, při níž by JF měl reagovat zejména na výše uvedené připomínky 3-5 týkající se samé Schellingovy koncepce svobody a jejího hodnocení.

Praha 22. 1. 2008
Lenka Karfíková

